

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ioannis S. R. E. Cardinalis Bona Opera Omnia

Tribus Tomis comprehensa

De Divina Psalmodia, Ejusque Causis, Mysteriis, Et Disciplinis, deque variis Ritibus omnium Ecclesiarum in psallendis Divinis Officiis, Tractatus, Historicvs, Symbolicvs, Asceticvs. Sive Psallentis Ecclesiae Harmonia - Opus novum, & curiosum, ac multiplici eruditione illustratum ... Operum ...

Bona, Giovanni

Parisiis, 1678

Cap. XVII. De Cantu Ecclesiastico.

urn:nbn:de:hbz:466:1-9929

CAPVT XVII.

De Cantu Ecclesiastico.

§. I.

Laudatur universim Musica, ejusque varii, & admirabiles effectus enumerantur.

I. **Q**Uoniam divinum Officium, ejusque partes non simplici vocis prolatione, sed musico etiam adhibito concentu publicè in Ecclesia persolvi solent, hanc consequenter de Ecclesiastico Cantu tractationem institui, quam Religiosis divinas quotidie laudes decantantibus nec inutilem fore, nec injucundam confido. Ut enim (a) Rabanus Maurus luculenter affirmat, tam nobilis est, tamque utilis rectè canendi disciplina, ut qui ea caruerit Ecclesiasticum Officium congruè implere non possit. Nam quicquid in lectionibus decenter pronuntiatur, quicquid de psalmis suaviter modulatur, ita musica scientia temperatur, ut per eam omne Dei servitium impleatur. Hinc musicæ rudimenta lac animæ vocat Philo doctissimus Hebræorum initio libri de Agricultura, dicitque (b) Isidorus tam turpe olim fuisse musicam nescire, quam literas, tantique semper æstimatum fuisse cantum ab omnibus nationibus, ut cunctis solemnibus sacris, & prophanis adhiberetur. Et nuptias quidem sine musicis concentibus nunquam celebratas fuisse, ex antiquis Epithalamiis luce clarius constat, idque probat doctè, & diffusè Paulus (c) Sherlogus vir infinitæ lectionis in Anteloquiis

^a Ruban. de inst. Cleric. l. 3. c. 24. ^b Isido. l. 3. origin. ^c Sherlog. in Cant. antel. 5. sect. 3. subsec. 1. & 3.

Canticorum. Sed & convivii adhibitos olim cantores, ut temperantiæ, & moderationis admonerentur convivæ, non ad luxuriam, atque inanem voluptatem (*d*) Athenæus, & Plutarchus Græci scriptores commemorant. In funeribus quoque nobilium Græcorum & Latinorum adfuisse tibicines & æneatores, Seneca in ludo Claudii, Plutarchus de consolatione ad uxorem, Tertullianus de corona militis, (*e*) Valerius Maximus, & alii complures asseverant: huncque morem secutos fuisse Judæos tum ex Evangelistis, tum ex Flavio Josepho cognosci potest. Inter bellicos tumultus locum item fuisse modulationi, testis est ex Horatio, & Thucydide Franciscus Luisinus Utinensis in suis Parergis. Nam antiqui duos Pæanes habebant, alterum Martis, quo initio pugnæ utebantur: alterum Apollinis, quem fufis, cæsisque hostibus decantabant. Et cui notus non est tibiæ, tympanorum, tubarumque usus in præliis: suis namque bellis, ait (*f*) Clemens Alexandrinus, tuba utuntur Hetrusci, fistula Arcades, Siculi autem instrumentis, quæ appellant *πυκτιδαι*, Cretenses lyra, Lacedæmonii tibia, cornu Thraces, tympano Ægyptii, & Arabes cymbalo. (*g*) Vegetius de re militari; Sive, inquit, ad vigiliis, vel agrarias faciendas: sive ad opus aliquod, vel ad decursionem campi exeunt milites, tubicine vocante operantur, & rursus tubicine admonente cessant. Lycurgus, teste Plutarcho, in Laconicis, bellicæ exercitationi Musicæ adjunxit studium, ut nimius belli fervor modulatione temperatus concinnitatem nancisceretur. Ita Cretes ad citharam dimicabant, ait Martianus (*h*) Capella, Lacedæmones ad tibiæ. Quid Amazones, nonne ad calamos arma tractabant? In Italia Sybaritas tibicines ad prælia præisse quis nesciat? Præter hæc de vario Musicæ usu in bellis, legen-

d Athen. l. 1. & 14. Plutar. 7. sympos. *e* Val. Max. lib. 2. cap. 5. num. 4. Math. 9. 23. Joseph. lib. 3. de bello Jud. c. 15. Luisin lib. 2. Parergon, cap. 12. *f* Cl. Alex. lib. 2. pædag. cap. 4. *g* Veget. l. 2. c. 22. *h* Capella de nupt. Merc. & Philologiæ lib. 9.

di sunt (i) Diodorus Siculus, & Aulus Gellius.

II. Ludorum autem quam magna pars fuerit musica, pluribus exequitur in doctissimo opere de Theatro omnium doctrinarum curiosissimus explorator Julius Cæsar Bulengerus. Quid sacrificia commemorem, quid Numinis cultum, qui sine Musica nullo modo constare potest? Ideò sententia (k) Strabonis est, omne id quod musicum est, opus Dei esse, ipsosque Musicos non solum ministros Dei, sed Deos quodammodo existimandos. Multum itaque Divinitatis obtinet musica, ait (l) Censorinus, & animis permovendis plurimum valet. Nam nisi grata esset immortalibus Diis, qui ex anima constant divina, profectò ludi scenici placandorum Deorum causa instituti non essent, nec tibicen omnibus supplicationibus in sacris ædibus adhiberetur. Hominum quoque mentes & ipsa divina, quamvis Epicuro reclamante, suam naturam per cantus agnoscunt. Denique quo facilius ferant laborem, vel in navis metu à vectore symphonia adhibetur: legionibus quoque in acie dimicantibus etiam metus mortis classico depellitur. Ob quam rem Pythagoras, ut animum sua semper divinitate imbueret, priusquam se somno daret, & cum esset experrectus, cithara, ut ferunt, cantare consueverat. Et Asclepiades Medicus phreneticorum mentes morbo turbatas sæpè per symphoniam suæ naturæ reddebat. Hæc Censorinus. Socrates autem vir sapientissimus tanti musicam fecisse dicitur, ut eam natu jam grandior inter pueros ediscere non erubuerit. De Arcadibus scribit (m) Polybius Magalopolitanus, quod cum alioquin naturæ essent austerioris, musicis tamen disciplinis mirificè delectabantur. Cæteras artes ignorare nulla apud illos ignominia erat, at musicæ imperitiam fateri, turpissimum habebatur. Nec minor Lacedæmoniis amor mu-

i D. od. lib. 5. c. 9. Gellius l. 9. c. 11. k Strabo. lib. 10. Geograph. l Censoria. de die natali cap. 11. m Polybius lib. 4.

licæ fuit, quos refert Plutarchus in Laconicis majorem curam de illa, quàm de victu habuisse. Themistoclem narrat (n) Cicero cum oblatam in convivio lyram recusasset, habitum fuisse indoctiorem. (o) Julianus defertor impietate notior quàm scriptis, ipsos barbaros se vidisse testatur rustica carmina verbis facta similibus clangorum, quos asperè clamantes aves edunt, studiose amplecti, & musicis carminibus delectari. (p) Macrobbii observatio est plurimarum gentium, vel regionum instituta sanxisse mortuos ad sepulturam cum cantu prosequi oportere, persuasione hac, qua post corpus ad originem dulcedinis musicæ, hoc est ad cælum animæ redire credantur. Lycurgus vir duræ, difficilisque vitæ, musicæ tamen studium in suis legibus commendavit. Hanc primum Philosophiæ adminiculum Xenocrates Chalcedonius vocabat apud [q] Laërtium. Plato etiam, & Aristoteles summa capita Philosophorum, hic in Politicis, ille in Convivio, & septimo de legibus eò musicam efferunt, ut in ea potissimam rationem puerilis institutionis constituent. Sciebant videlicet viri præstantissimi ita nobis musicam naturaliter conjunctam esse, ut ea nullo modo carere possimus.

III. Nullum est tam immitte, tam asperum pectus, quod non musicis sonis capiatur. In cujus rei typum fabulantur Poëtæ à Cadmo fistula canente deceptum Tiphæum; nam ut explicat (r) Nonnus in Dionysiæcis, etiam stolidissimi, & furiosissimi musica afficiuntur. Nostra enim natura, ait (s) Chrysostronus, usque ad eò delectatur Canticis, & carminibus, & tantam cum eis habet necessitudinem, ut vel infantes ab uberibus pendentes, si fleant & afflicentur, ea ratione sopiantur. Nutrices quidem, quæ eos gestant in ulnis, sæpè abeuntes, & redeuntes, & quædam puerilia eis carmina decantantes, supercilia eorum ita sopiunt.

n Cic. 1. Tuscul. o Jul. an. initio Misopogonis. p Macrobb. in som. Scip. 1. c. 3. q Laërtius lib. 4. r Nonnus circa fin. lib. 1. s Chryf. in ps. 41.

Quocirca sæpè quoque viatores meridie agentes jugalia animalia hoc faciunt canentes, itineris molestiam illis Canticis consolantes. Nec solum viatores, sed etiam agricolæ uvas in torculari calcantes, vindemiantes, & vires colentes, & quodcunque aliud opus facientes sæpè cantant: nautæ quoque remos impellentes hoc faciunt. Jam verò mulieres quoque texentes, & confusa stamina radio discernentes, sæpe quidem & per se singulæ; sæpe autem etiam omnes concorditer unam quamdam melodiam concinunt. Hoc autem faciunt & mulieres, & viatores & agricolæ, & nautæ, laborem, qui ex opere faciendo sulcipitur, cantu consolari volentes, utpote quod anima, si carmina & canticum audierit, molesta & difficilia sit facilius toleratura. Quoniam ergo hoc genus delectationis est animæ nostræ valdè cognatum, & familiare; ne dæmones lasciva meretricia cantica introducentes omnia everterent, Psalmos Deus construxit, ut ex ea re simul caperetur voluptas, & utilitas. Hætenus Chrysostronus, cui consonans quidam è Poëtis ait: [t]

Hoc est cur cantet vindetus quoque compede fossor,

Indocili numero cum grave mollit opus.

Cantat & innitens limosæ pronus arena

Adverso tardam qui vehit amneratem.

Quique refert pariter lentos ad pectora remos,

In numerum pulsa brachia versat aqua.

Fessus ut incubuit baculo, saxoque resedit

Pastor, arundineo carmine mulcet oves.

Cantatis pariter, pariter data pensa trahentis

Fallitur ancilla, decipiturque labor.

Etiam monachi antiquiores manibus operantes, & divina psallentes Cantica ipsum laborem, ut scribit (u) Augustinus, tanquam divino celeumate consolabantur.

I V. Ecquid mirum si inter homines tanta musicæ do-

† Ovidius 4. de Tristib. eleg. 1. † August. de opere monach. cap. 17.

358 DE CANTU ECCLESIASTICO,
minatio est, cum aves quoque, ut lusciniæ, cygni, &
aliæ id genus veluti quadam disciplina artis cantum exer-
ceant: nonnullæ verò terrenæ, & aquatiles bestię musi-
ca suavitate capiantur? Fistulis aves allici, serpentes
cantu dirumpi comprobatum est, inquit (x) Martianus.
Equos tubarum clangore ad prælium concitari testatur
Job. Cervos cantu demulceri, & sonitu tiliarum, scri-
bunt (y) Plutarchus, & Clemens Alexandrinus. Idem
asserit Strabo de elephantis. Quod spectat ad pisces, nota
est omnibus Arionis Methymnæi fabulosa narratio, adeo
pro vera habita, ut etiam annalibus inserta apud (z) Hi-
stóricos fidem invenerit. De hoc Poëta: (a)

Quamvis mutus erat, voci favisse putatur

Piscis Arionis fabula nota lyra.

Sed utcunque se habeat Arionis fabella, quam explicat
allegoricè (b) Tzetzes in Chiliadibus, illud certissima
experientia compertum est, Delphinos & alios quosdam
pisces instrumentali musica plurimum delectari, quod
etiam Plutarchus asserit in Convivio septem sapientum.
Orphei lyra etiam nunc inter sidera nomen habet, cujus
dulcedo non solum lenire tygres potuit, rapidosque
leones, sed ut (c) Tragicus canit,

Cantu tartara flebili,

Et tristes Erebi Deos

Movit, nec timuit stygis

Iuratos superis lacus.

Amphioni autem quod tantum carmen, inquit (d) Eu-
menius Rhetor, quæ tanta plectro, fidibusque dulcedo?
quam sequuta quondam saxa perhibentur, ut ducenti-
bus subvecta modulis, & ad intervalla carminum resi-
stentia spontè murum velut arte construerent. Hæc fig-
menta præterissem, ni sub eorum cortice præclaræ mu-
sicæ dotes continerentur. Orpheus enim, & Amphion,

x Martian. lib. 9. Job. 39. 25. y Plutar. 7. Symp. Cl. Alex. init. orat. ad
gentes. z Herodotus in Clio. a Ovid. 4. de arte. b Tzetzes Chil. 1. v. 410. c
Seneca in Herc. Octavo act. 3. d Eumen. orat. pro scholis instaurandis.

ut docent (e) Macrobius in Somnio Scipionis, Pausanias in Bœoticis, Palæphatus in libro *Ἀπίστων ἰσορίων*, Fulgentius, & Natalis Comes in Mythologiis, & alii, cum du-ros & sylvestres homines è ferinis moribus ad civilem societatem harmonico modulamine transtulissent, locum fabulæ dederunt, ac propterea dicti sunt immanium ferarum extinxisse furorem, fluviorum impetum stitisse, animasse montes, saxis & cautibus humanos sensus inseruisse.

V. O immensam musicæ suavitatis efficaciam! quam dulci tyrannide in omnes Microcosmi potentias dominaris! Transeunt in stuporem admirabiles ejus effectus, ac omnem prorsus amitterent fidem, ni præter summorum virorum auctoritatem continua probarentur experientia. Timotheus musicus quam facillè omnes affectus Alexandri Regis in quamcunque partem flecteret, (f) Basilius magnus, Dio Chrysoströmus, & Himerius Sophista eleganter ostendunt. Hujus postremi verba dignissima profecto sunt, quæ transcribantur. Parumne, inquit, Rex aliquando sapuit? non permisit id Timotheus, sed cantu in cælum usque Regis animum abduxit. Immoderatene æstuabat animus? præsens ille elatum animum pulsando citharam domabat. Mœstusne erat? statim ridentem ostendebat. An voluptatibus tenebatur? post cantum statim castissimum videbas. Et ut omnia dicam, talem videre eum licebat, qualem tibi cum Timotheus reddidisset. Hinc Aristonico Citharædo æream statuam fieri jussit Alexander, teste (g) Plutarcho, ante quam hasta projecta jaceret. Et Pausanias in Corinthiacis effigiem Amoris commemorat Pausiæ pictoris opus, qui abjecto arcu & sagittis lyram tenet; quia nimirum musica in omnes affectus humanos dominatur. (h) Sanctus Aibertus Monachus, cum adhuc secularis esset, au-

e Macrob. lib. 2. palæph. c. 34. & 42. Nat. Comes lib. 7. c. 14. & l. 8. c. 15. Suidas v. Amph. Tzerzes Chil. 1. v. 305. Horatius de arte Poët. f. Basil. hom. de legendis Gentilium libris. Dio Chryf. or. 1. de Regno. Himerius apud Photium cod. 243. g Plut. or. 2. de Alexandro. h Surius 7. Aprilis.

360 DE CANTU ECCLESIASTICO,
 diens Mimum quemdam vitam, & conversionem S.
 Theobaldi musicè decantantem, tanta repente gratia di-
 vinitus compunctus est, ut inde cœperit in magna vivere
 sanctitate. S. *i*) Ansbertus Monachus, & Episcopus
 Rothomagensis, cum adhuc laicus in aula Regis viveret,
 diversa musicæ artis instrumenta audiens personantia
 dicebat sibi, O bone conditor quale erit te diligentibus
 Canticum indeficiens in cœlestibus audire Angelorum!
 quamque suave, & delectabile Sanctorum choris con-
 cinentibus interesse, si tantam mortalibus præbes in-
 dustriam, ut peritia artis, ac suavitas cantilenæ pro-
 vocent animos audientium, ut te Deum creatorem om-
 nium devotè collaudent? (k) S. Dunstanus Archiepis-
 copus Cantuariensis adhuc adolescens & se, & alios
 musicis modulis à turbulentis mundi negotiis avoca-
 bat, & in meditationem cœlestis harmoniæ erigebat. B.
 (l) Maria Oegniacensis triduo ante obitum jugiter ce-
 cinnit Cantica inaudita, & mirabilia, & se cantu ad
 mortem præparavit. Dicitur & Pythagoras in ebrios
 olim incidens jussisse tibicinem convivio præsentem
 mutare harmoniam, ac Dorion ipsis canere, atque hoc
 modo melodiæ illos ad sobrietatem reduxisset. Parrha-
 sius pictor, teste Theophrasto apud [m] Ælianum,
 cantu, & modulatione vocis laborem artis mitigabat,
 quod solatium omnibus artificibus commune est. Achil-
 les apud Homerum cum se sentiret iratum, musicæ
 sensu ad animi sensum redibat: quare (n) Seneca in-
 ter alia quamplurima iræ remedia, etiam musicam re-
 censet. Et (o) Climacus, Moderata, inquit, melo-
 dia furorem lenit, & mitigat. Multas autem infirmi-
 tates tam mentis quam corporis potenti musicæ phar-
 maco sanari [p] Theophrastus, Iamblicus, Martia-

i Ansbertus Monachus in ejus vita k Osbert. Monachus Cant. in ejus vita. l Jac. de Vitriaco vita ejus l. 2. c. 11. m Ælian de var. hist. l. 9. c. 11. n Seneca l. 3. de ira c. 9. o Climac. gr. 8. p Theophr. lib. de enthusiasmo. Iambl. de Vita Pythag. lib. 1. c. 25. Mart. Capella l. 9. Boëth. de musica lib. 1. cap. 1. Brodaus lib. 4. miscell. cap. 31. Magius var. lectio, lib. 4. c. 13. Gellius lib. 4. c. 13.

nus Capella, Severinus Boëthius, Joannes Brodæus, Hieronymus Magius, & alii non contemnendi auctores asseverant: vocum enim concentus ex anima in corpus influere solet, & occulto quodam tramite sese insinuans eos præsertim morbos levat. qui animum vehementer exagitant. Xenocrates organicis modulis lymphaticos liberabat. Thales Cretensis citharæ suavitate pestilentiam fugavit. Empedocles, cum quidam ejus hospitem gladio furibundus invaderet, canendi modo juvenis iracundiam repressit. *TERTIUS* quos phalangum virus morfu pestifero infecit, non nisi musica sanari posse res est manifestissima in Apuliæ provincia. Ad eò verum est quod (q) Bion Smyrnæus cecinit, nullum esse medicamentum præstantius cantu. Olim cum Lacedæmones bellis civilibus affligerentur oraculum illis redditum est, si Terpandrum Methymnæum cithara canentem audirent, protinus conciliandos esse: quod & factum est, nam ejus cantu commoti lacrymantes se invicem osculabantur. Getæ majorum facta ad citharam canebant, ut (r) Jordanus Episcopus eorum Chronologus scribit: & cum legationes obibant, pacem vel impetrare vel stabilire cupientes, citharas increpabant erudito consilio, quod crederent musicam optatæ pacis blandissimam fore conciliatricem. Has efficacissimas musicæ operationes considerantes nonnulli existimarent inesse musicis concentibus vim quamdam magicam, & supernaturalem: sed hanc opinionem erroneam esse Martinus (s) Del Rio vir doctissimus in suis magicis disquisitionibus luculenter ostendit.

VI. Ad sacræ Scripturæ intelligentiam musicam necessariam esse [r] Rupertus Abbas affirmat, probatque Abrahamum in oratione pro civitatibus illis incendio cœlitus de vastandis ob rationem musicam numeros.

q Bion Idyll. 5. Tzetzes Chil. 1. v. 385. r Jordan. de rebus Getar. cap. 19. s Del Rio disq. magic. l. 1. c. 4. q. 2. r Rupert. lib. 7. de operibus Spiritus sancti cap. 16. & in Gen. lib. 6. c. 5.

illos proposuisse. Eandem utilem ad omnes scientias docent peritissimi musici, Joseph (u) Zerlinus, & Franchinus (x) Gafforius. In ipso sermone inesse musicam Priscianus Cæsariensis Grammaticus lib. de accentibus, Diomedes lib. 2. Ælius Donatus cap. 2. de Tonis, Cleodnius senator in Donati expositione, & alii Grammatici ostendunt, itemque Augustinus in libris de Musica. Ad Architecturam quantum valeat longo sermone Vitruvius exequitur. Quantum etiam medico proffit, scribit (y) Ficinus Antonio Canisiano. Diebus attributa nomina ex Planetis secundum musicam habitudinem ex (z) Dione Cassio didici; nam feria secunda dies Lunæ dicitur, feria autem tertia non à Mercurio juxta naturalem sphaerarum ordinem, sed à Marte denominatur, quia Luna ad Martem proportionem habet sesquialteram, ex qua oritur consonantia diapente. Post diem Martis Mercurii diem numeramus, Martis enim ad Mercurium intervallum est sesquitertium, è quo provenit diatessaron cum superiori diapente plenum diapason efficiens. Idem consonantiarum respectus in cæteris diebus observatus est. Pythagoram refert Iamblicus omnem rectè vivendi institutionem per musicam constituisse. Ægyptii quoque, teste (a) Pierio, musicæ symbolo mores compositissimos intelligebant. Priscis enim sæculis modestum fuit cantorum genus, & Philosophica prorsus morum gravitate. Quamobrem (b) Agamemnon peregrè profecturus uxorem Clytemnestram Cantori reliquit custodiendam, ut ab improbis cogitationibus mentem ejus averteret, illustrium fœminarum exempla pudicis modis decantando. Nec prius Ægistus illi vitium potuit inferre, quam Cantorem interemisset, Ericus secundus cognomento Bonus Rex Daniæ in rabiem tractus est à Citharædo, si verax est (c) Saxo in

u Zerlini lib. 1. harmonic. institutionum. x Gaffor. lib. 1. Musica theoretica. y Ficini. lib. 1. epist. z Dio Cassius l. 37. a Pier. lib. 23. hieroglyph. c. 1. b Iustathius in 3. Ocul. v Saxo hist. Daniæ lib. 12.

Historia. Contra verò Terpander coortam Lacedæmone seditionem musica sedasse dicitur apud (d) Plutarchum. Iidem Lacedæmonii, ut scribit (e) Tyrius doctrina, & nomine Maximus, ex Tyrtæi carminibus animos sumpserunt. Argivi ex Telesillæ melodia, Lesbii ex odis Alcæi. Proclum in gravissimis cruciatibus doloris remissionem cantu consecutum fuisse, testatur Marinus in ejus vita. Vis enim carminis, ait (f) Gorgias, cum animi opinione conjuncta, fascino eam demulcet, & quò vult transfert. Hesiodus in Theogonia beatos esse musicos prædicat, qui psallentes omnium dolorum obliviscuntur. Idem de se canit Horatius. (g)

*Musis amicus tristitiam, & metus
Tradam protervis in mare Creticum
Portare ventis.*

VII. (h) Sextus Empyricus Pyrrhonius cum omnium scientiarum hostis, & everfor fuerit, musicam tamen laudat, quod non per vim imperat, sed cum voluntaria quadam persuasione. Docet (i) Plotinus Platonicæ Sapientiæ antistes, per musicam reduci hominem ad Deum. Quam infidelis hominis sententiam (k) Rupertus Abbas confirmare videtur. Movet enim intus musica, ait ipse, vi quadam & potentia naturali spiritum hominis, & cum decenter convenit cum verbo, vel sensu divinæ laudis concutit penetralia cordis, & illam quam accepit homo, resuscitat in eo gratiam Spiritus sancti. Hinc (l) Propheta Elisæus requisitus à Regibus, ut futuri belli exitum prænunciaret, jussit sibi psalterem adduci, quo psallente facta est super eum manus Domini, statimque Spiritus Propheticus, qui propter præcedentem commotionem recesserat, restitutus est ei. Quid igitur aliud de Prophe-

d Plutarch. l. de musica. e Tyrius serm. 21. f Gorgias or. in Helenam. g Horat. l. 1. od. 26. h Sext. l imp. lib. 6. adv. Mathematicos. i Plotin. lib 3. encl. 1. k Rupert. in lib. Reg. lib. 5. c. 23. l 4 Reg. 3. 15.

tico viro sentire oportet, ait (*m*) Richardus Victorinus, nisi quod exterior harmonia interiorem illam, & spiritualement ei harmoniam ad memoriam reduxit, & audita melodia audientis animum ad assueta gaudia revocavit? Pergit Richardus, & ostendit magnam esse musicæ utilitatem ad gratiam contemplationis comparandam. Agit quippe cantus in spiritum, eumque potentissimè afficiens ad cœlestes influxus recipiendos idoneum efficere censetur: quia dum auribus, inquit (*n*) Alcinous, vocum haurimus harmoniam, ab iis quæ audiuntur, ad ea quæ intellectu percipiuntur gradatim ascendimus. Quod si cantus occulta proprietate mentem revocat ad divina, quid mirum si mali spiritus musicæ suavitatem sustinere non possunt? Nam citharam pulsante David recedebat à Saül spiritus malus. Rebelles enim dæmones in malo obdurati, cum nullo modo reduci possint ad Deum, omnem concordiam, & harmoniam implacabili odio prosequuntur. Mira res, inquit egregius Scriptor B. (*o*) Thomas de Villanova Archiepiscopus Valentinus, musica fugatur diabolus, & qui juxta sententiam Job sagittas reputat quasi paleas, & lapides fundæ velut stipulas spernit, deridet etiam vibrantem hastam, & durissimos malleos pro nihilo pendit, ad citharæ sonitum tremefactus recedit, & quem nulla vis superat, superat harmonia.

VIII. (*p*) Julianus Imperator laudabilis scriptor, si in fide Christi perstitisset, nihil aliud fuisse arbitratur celeberrimum illud (*q*) Homeri Nepenthes omnium malorum oblivionem inducens, quod Polydamna Ægyptia Thonis uxor temperavit, Helenæ verò Hospitalis cujusdam muneris loco dedit, quæ consummatam musicæ consonantiam, omnibusque numeris absolutam symphoniam. Vinum, & musica, ait (*r*) Sa-

m Richard. lib. 5. de contempl. c. 17. *n* Alcinous de doctr. platonis c. 8. *o* Thom. Valentin. serm. de Visitat. B. V. *p* Julian. init. c. 8. *q* Homer. Odyss. *r* & Diodor. Sicul. lib. 1. r Eccl. 40. 20.

piens, lætificat cor. Quid enim illa præstantius, ut magnus scribit (f) Cassiodorus, quæ naturæ convenientiam ubique dispersam virtutis suæ gratia comprehendit? Hæc cum de secreto naturæ tanquam sensuum Regina tropis suis ornata processerit, reliquæ cogitationes exiliunt, ut ipsam solummodo delectet audiri. Hæc tristitiam noxiam jucundat, tumidos furores attenuat, cruentam sævitiam efficit blandam, excitat ignaviam, soporantemque languorem, vigilantibus reddit saluberrimam quietem, viciatam turpi amore ad honestum studium revocat castitatem, sanat mentis tædium bonis cogitationibus semper adversum, perniciose odia convertit ad auxiliatricem gratiam, & quod beatum genus curationis est, per dulcissimas voluptates expellit animi passiones. Incorpoream animam corporaliter mulcet, & solo auditu ad quod vult deducit, & per insensibilem obsequium prævalet sensuum exercere dominatum. Hæc Cassiodorus, cui consonans Maximus (t) Tyrius; Humanam musicam, ait, quæ animos circuit, quidnam aliud esse dixerimus, quam pædagogicum quoddam officium, quod animæ affectiones moderatur? Id enim nimiam elationem, impetumque animi quasi quibusdam incantationibus demulcet, remissionem atque infractionem sublevat, exacuitque. Musica aptissima artifex est in luctu levando, in contundenda iracundia, in comprimenda audacia, in temperanda bonorum virorum cupiditate, in sanando dolore, in consolandis amoribus, in levanda miseria. Optima in sacrificiis comes, sodalis in convivio, imperatrix in bello, aptissima præterea ad celebritates inspergendas leporibus, Dionysiaque exhilaranda. Sed cur musicam oportet tam multo celebrare sermone, aut ejus exaggerare dignitatem? quando eam satis constat optimam pacis, atque otii nobiscum ministram esse, optimam commilitonem, egregiam nobiscum ci-

f Cassiod. l. 2. var. Ep. 40. t Tyrius serm. 21.

vem, aptissimam puerorum nutricem. Ocyssimè namque ex omnibus sensibus auditus quodcunque novit transmittit ad animum, sibi que consentientissimum reddens in eisdem affectionum impetus trahit. Unde animi musicæ expertes nunquam erit ut rectè cultores legis evadant. Hactenus ille.

IX. Possem & alia plura in musicæ commendationem ex variis Auctoribus tum vetustis tum recentioribus huc transferre; sed mihi animus est ea tantum seligere, quæ propius rem nostram attingunt. Curioso autem lectori plurima suppeditabunt Clemens Alexandrinus 6. *Stromatum*, Justinus Martyr *quest.* 107. Beda *lib. de musica*, Cicero 1. & 4. *Tusculan.* Quintilianus *lib. 1. cap. 10.* Lucianus *de saltatione*, Athenæus *lib. 14.* Sextus Empyricus *lib. 6. adversus Mathematicos, qui est adversus musicos*, Dio Chryostomus *oratione 1. & 32.* Iamblicus *de vita Pythagoræ lib. 1. cap. 15.* Joannes Sarisberiensis *lib. 1. Policratici*, Franciscus Georgius Venetus *in Harmonia mundi*, Bartholomæus Chassanæus *in Catalogo gloriæ mundi parte 10. confid. 51.* Julius Cæsar Bulengerus *lib. 2. de Theatro*, Petrus Montius *lib. 4. de veritate unius legis c. 25.* Fabius Paulinus *lib. 2. 3. & 4. de septenario*, Cælius Rhodiginus *lib. 5.* Roderic. Zamoren. *lib. 2. speculi c. 39.* Marsilius Ficinus *de vita cœlitus comparanda cap. 21.* Marinus Merfennius *in cap. 4. Genesis diffusissimè*, Petrus Faber *de re athletica*, Raphaël Volaterranus *lib. 35. Commentariorum Urbanorum*, Guillelmus Parisiensis *secundæ partis de Universo p. 3. cap. 20.* Hieronymus Osorius *in fine libri 4. de Regis institutione*, Angelus Minorita, *initio lib. 1. floris Angelici*, Ottomarus Luscinus *lib. 1. Musurgia*, Athanasius Kircher Fuldenfis *lib. 3. artis magnetica par. 8. quæ est de magnetismo musica, & in Arte magna consoni, & dissoni, sive Musurgia Universalis*, Tiraquellus *libro de nobilitate cap. 34.* Ludovicus Cresolius *lib. 3. mystagog. cap. 27.* & alii innumeri, illi præsertim, qui musicas institutiones conscripserunt.

METRUM XLIII.

E la cantu personate
 Quotquot estis musici.
 Eia laudes, eia nomen
 Personate Numinis.
 Huc adeste voce, plausu,
 Orbis omnes incolæ.
 Huc adeste mente pura
 Qui Deum veremini.
 Barbato dulci sonate,
 Mollibusque Canticis.
 Organorum, buccinarum,
 Et lyra concentibus.
 Nunciate quam potenti
 Cuncta firmet dextera.
 Prædicate quam benigna
 Nos regat clementia.
 Ferte laudes, ferte cantus
 Ejus ad sacrarium.
 Plaudat orbis: plaudat æther
 Nabliis, & tympanis.
 Angelorum candidati
 Personent exercitus.
 Cœlitumque gloriosa
 Turba laudes concinat.
 Astra ludant, & serenum
 Quicquid ornat æthera.
 Terra saltet & choreis
 Lata blandis perstrepat.
 Alta plaudant floridorum
 Montium cacumina.
 Pontus adsit, & capaci
 Quicquid alvo continet,
 Amniunq; pura rauco
 Psallat unda murmure.

O superne Rex polorum,
 Quo jubente vivimus,
 Te parentem prona adoret
 Trina rerum machina.
 Te potentem laeta honoret
 Omnis orbis natio.
 Eia cantu personate
 Quotquot estis musici.
 Eia laudes, eia nomen
 Personate Numinis.

§. II.

Dicta quaedam de harmonia mundi. Inesse musicam singulis rebus. Origo musica. De cantu Ecclesiastico. Eum antiquissimum esse. An instrumenta musicalia admittenda in Ecclesia. Primus Organorum usus.

I. (a) **P**latonici cum vidissent omne quod vivit cantibus permulceri cœlestem animam, qua universum animaretur, originem sumpsisse autumant à musica. Nam & eloquium Dei è nihilo cuncta creatis musicum cantum fuisse scribunt, & omnia musicis proportionibus constare asseverant. Ipsam animam rationalem ex harmonia componi falsò quidam ex ipsis arbitrantur, quem errorem egregiè confutant (b) Nemesius, Isidorus Pelusiota, & ex recentioribus Martilius Ficinus. De mystica Angelorum harmonia agit Dionysius Areopagita cap. 10. cœlestis Hierarchiæ. De musica sive consonantia Christi ad nos, & quomodo simplum Salvatoris nostri duplo nostro concinat ad salutem, doctè, & diffusè disserit Augustinus initio libri quarti de Trinitate. Nolo hic autem cum Scipio-

a Ficin. in Timæum platonis. b Nemes. l. de nat. hominis. Isidor. l. 4. Ep. 125. Ficin. lib. 7. platonice Theologiæ c. 19. & 10. Sarisberien. lib. 1. Policratici.

ne somnante cœlos conscendere, & cum Aurelio (c) Macrobio Pythagoricum cœlorum concentum speculari. Nolo ex Epicuri intermundiis imaginariam musicam huc deducere. Nolo siderum, mundi que harmoniam inutili curiositate investigare. Quomodo videlicet terra cum Luna conveniat: aqua cum Mercurio, & Saturno intersonet: reboet cum Jove & Venere aër: fervat ignis cum Sole, & Marte: quo sonitu lapides, & metalla Marti respondeant: herbæ cum Jove, animalia cum firmamento. Hæc lascivientis ingenii lucubramenta curiosam quidem, sed parum solidam doctrinam continent. Scripsit de harmonia mundi Franciscus Georgius Venetus vir Platonis, & Cabalisticis plus justo addictus, insigne volumen, jucunda magis, quam necessaria subtilitate juxta Ecclesiasticam censuram expurgandum, quod in tria Cantica divisit. Cantico primo tractat de Deo, quatenus est principium & finis universorum; & de suavissima consonantia, qua ad invicem, & cum supremo Archetypo resonant creaturæ. Cantico secundo demonstrat quam multiplici consonantia omnia membra cum capite Christo conveniant. Tertio agit de hominis cum suo opifice, de minoris cum majori mundo concordantia, de concentu quem faciunt homines boni cum Deo: Tum de corporis & animæ harmonia in melius mutanda per resurrectionem, deque æterna pausa in cœlesti beatitudine. Scripsit etiam de humana, & mundana musica diffusissimè Robertus à Flud, sive de Fluctibus Oxoniensis in sua utriusque Cosmi historia. Sed ejus harmoniam Joannes Kepplerus Mathematicus libro de harmonia mundi in quinque tractatus divisit, itemque in Mysterio Cosmographico fallacem, & dissonam multis rationibus esse contendit. At Robertus in Proscenio Veritatis, & in Mohochordo Mundi acriter fetuetur, & rationes Keppleri evertere conatur. Ambo

c Macrob. in somn. Scip. lib. 1.

autem Andabatarum more in tenebris digladiantur; nam extra Ecclesiæ castra militantes, cum careant fide per dilectionem operante, vera etiam & consonanti musica caruisse dignoscuntur. Ipsos consulat cui licet, & libet. Doctius de hac musica, & adversus Fluddi mendacia differunt viri doctissimi Marinus Mersennius in insigni suo Commentario super Genesim, & Athanasius Kircher in sua Musurgia universalis. Aliam item mundi visibilis harmonicam dimensionem tradit vir peritissimus rei Mathematicæ Marius [*d*] Bettinus Bononiensis. Hanc eandem universi harmoniam antiquiores Sophi pertractant, Trismegistus, Plotinus, Proclus, Iamblicus, Maximus Tyrius, Chalcidius, & alii Platonici passim, Heraclides Ponticus in Allegoriis Homeri, Clemens Alexandrinus initio orationis ad Græcos. Boëtius lib. 1. musicæ, Plutarchus in quaestionibus Platonis, & libro de animæ procreatione ex Timæo Platonis, Plinius lib. 2. Macrobius in somnium Scipionis, Censorinus, Martianus Capella, & omnes ferè recentiores, qui harmonicas institutiones conscripserunt. A primo enim tenebroso corpore, ait gravis scriptor (*e*) Guilbertus Tornacensis, infra quod nihil est, usque ad Deum, supra quem nihil est, quædam musica sive harmonia reperitur, per quam invicem universa coherant. Et ut (*f*) Ruricius Lemovicensis Episcopus ad Hesperium scribit; in harmonia mundi universa animantia bruta pariter, & elingua, incedentia, volantia, atque reptilia suis quæque vocibus, etsi sono dissono, aut ore diverso, pari tamen affectu, quasi uno concentu in laudem proprii auctoris erumpunt, & potentiam quam promere nequeunt sentire se produnt. De harmonica animæ compositione explicatis Platoniorum doctè & diffusè, sed obscurè differit Christophorus Marcellus lib. 6. de Anima.

d Bettinus Apiario 10. progym. 1. propos. 3. & Guilbert. tract. de pace c. 14.
f Ruricius lib. 1. Epist. 5.

II. Cæterum cum de musica loquimur piaculum grave esset ejus originem præterire. Eam plerique Græcorum ad Pythagoram, alii ad Mercurium, alii ad alios referunt, quorum mendacia recenset (g) Bulengerus. Mendacia dixi, nam sacra Mosis historia docet Jubal de progenie Cain fuisse patrem canentium cithara, & organo. Quomodo autem Pythagoras ex sonitu malleorum musicam invenisse dicatur, tractat diffusè (h) Iamblicus in ejus vita. (i) Plutarchus in symposiacis explicans dictum illud antiquum, *Amor musicam docet*, Theophrastum laudat, qui libro de musica tria ejus principia facit, dolorem, voluptatem, & instinctum divinum, nam unumquodque horum vocem à consueto modo averfam ad canendum inclinat. Sed si quis unquam amavit, sanè fatebitur Amorem primum musicæ inventorem, primum ejus principium esse. Amorem omnium artium, scientiarumque Magistrum vocant Platonici, prima tamen Amoris scientia musica est, teste ipso Platone in doctissimo illo convivio, quo ejusdem Amoris describuntur actiones. Hæc de Musicæ origine dum scribo, occurrit mihi fabula quædam non indigna relatu, quod à viro summæ sapientiæ (κ) Philone Judæo eam didicerim. Cum Deus, inquit, rerum omnium conditor è nihilo cuncta creasset, jamque hominem operum suorum principem constituisset, videns cuncta quæ fecerat, eorumque pulchritudinem suspiciens, unum de Prophetis interrogavit, num aliquid ad universi perfectionem deesset. Deest unum, ait ille, quod tamen mihi prorsus necessarium videtur, deest inquam concinnus sermo, qui omnia quæ tu creasti, tuamque bonitatem, & providentiam jugiter laudet. Placuit Deo hæc tam commoda admonitio, statimque musicorum genus creavit, qui Deum mirabilem in operibus suis dulciter decantarent. Significat adfabu-

g Bulenger. lib. 2. de Theatro, c. 3. Gen. 4. 21. h Iamblic. lib. 2. c. 20. i Plutarch. sympos. lib. 4. q. 3. κ Philo lib. de plantatione Noe,

latio aut solum esse, aut præcipuum musicæ usum divinas laudes resonare. Nescio autem an hujus fabulæ occasionem acceperit Philo ab Hermete illo ter maximo, qui scribit in Asclepio musicam suavitatem ad concinendas Dei, cælestiumque laudes hominibus indultam, ne terrenus mundus videretur incultior, si modulorum dulcedine caruisset. Verum has Nilotici calami argutias, ut (l) Apuleius loquitur, præmittentes, jam ipsam musicam in sacrosancta Christi Ecclesia resonantem audiamus.

III. Ab ipso Domino, & ab Apostolis, ait (m) Augustinus, Psalmos & Hymnos canendi habemus documenta, & exempla, & præcepta. In veteri quoque Testamento quammultiplex cantorum, ac musicalium instrumentorum mentio habetur, ut divina præconia ordinatissimis vicibus celebrarentur. Davidem in Canticis eruditissimum celebrat (n) Augustinus. Salomonem ejus filium musicæ item peritissimum (o) Pineda commendat. Quid Moses? quid veteres Patriarchæ? an musicam ignorarunt, quos adeo frequentes in divinis modulationibus sacræ literæ asseverant? Superfluum igitur fuerit sive ad probandam Ecclesiasticæ cantus antiquitatem, sive ad multam ejus utilitatem adversus novatores astruendam, sanctorum Patrum, & Scripturarum testimonia coacervare. Stultus ego sim, si rem clarissimam, & jam à multis auctoribus illustratam velim clarius illustrare. Legendi de hac re Bellarminus *tom. 4. controversiarum lib. 1. de bonis operibus in particulari cap. 16.* Albertus Pighius *lib. 1. Ecclesiastica Hierarchie.* Thomas Valdensis *tom. 3. Doctrinalis tit. 2.* Alphonsus à Castro *lib. 4. adversus hereses,* Anton. Demochares *lib. 4. de Missa cap. 12. & 13.* Joannes Filescus Theologus Parisiensis *libro 2. Selectorum.* Ludovicus Cresolius *lib. 3. mystagogi. Pa-*

(l) Apul. lib. 1. metamorph. m Aug. Ep. 119. c. 18. n Idem de civit. Dei lib. 17. c. 14. o Pineda de reb. Salom. lib. 3. cap. 13.

melius tom. 1. *Liturgicorum Latinorum*. Franciscus Suarez tomosecundo de *Religione* lib. 4. cap. 7. & 8. Baronius anno 60. num. 24. Durantus Tolofanus lib. 3. de *ritibus Ecclesiæ* cap. 21. Scholastici cum D. Thoma 2. 2. q. 91. & alii multi.

IV. Una autem difficultas hic enodanda videtur: An deceat Ecclesiam instrumentis musicalibus uti in divinæ synaxis celebratione. Rem ambiguum reddunt diversæ diversorum sententiæ. Auctor quæstionum ad Orthodoxos inter opera (p) Justin Martyris cantum vocalem laudat, sed ad cantum adhiberi instrumenta non permittit. Sancti quoque Patres Joannes (q) Chrysoströmus, & Isidorus Pelusiota solis Hebræis permissa olim instrumenta scribunt ob eorum imbecillitatem. Damnat eadem instrumenta elegantissima oratione S. (r) Aëlredus Abbas Rievallis Bernardi synchronus, & discipulus: Unde, inquit, cessantibus jam typis, & figuris, unde in Ecclesia tot organa, tot cymbala? Ad quid, rogo, terribilis ille follium flatus tonitruum potius fragorem, quam vocis exprimens suavitatem? Pergit sanctus Pater, & cantum quoque figuratum suggillans ait: Ad quid illa vocis contractio, & inflectio? Hic succinit, ille discinit, alter supercinit, alter medias quasdam notas dividit, & incidit. Nunc vox stringitur, nunc frangitur, nunc impingitur, nunc diffusiori sonitu dilatatur. Aliquando, quod pudet dicere, in equinos hinnitus cogitur, aliquando virili vigore deposito in fœmineæ vocis gracilitates acuitur, nonnunquam artificiosa quadam circumvolutione torquetur, & retorquetur. Videas aliquando hominem aperto ore quasi intercluso halitu expirare, non cantare: ac ridiculosa quadam vocis interceptione quasi imitari silentium, nunc agones morientium, vel extasim patientium imitari. Interim histrionicis quibus-

p Justin. q. 107. q Chrysostr. in psal. 150. Isidor. l. 2. Ep. 176. r Aëlred. lib. 2. speculi charitatis cap. 23.

dam gestibus totum corpus agitur, torquentur labia, rotantur oculi, ludunt humeri, & ad singulas quasque notas digitorum flexus respondet. Et hæc ridiculosa dissolutio vocatur religio: & ubi hæc frequentius agitantur, ibi Deo honorabilius serviri clamatur. Hæc-æus ille. Sed alii è diverso instrumentorum usum admittunt, & laudant. Et primò quidem Christianus Pædagogus apud (f) Clementem Alexandrinum instrumentis uti permittit. Deinde (t) Prudentius audiendus est, qui vivebat sub Theodosio seniore, & filiis ejus. Sic autem canit:

*Quicquid in ære cavo reboans tuba curva remugit,
Quicquid in arcano vomit ingens spiritus haustu,
Quicquid casta chelys, quicquid testudo resultat,
Organa disparibus calamis quod consona miscent,
Æmula pastorum quod reddunt vocibus antra,
Christum concelebrat, Christum sonat, omnia Christum,
Muta etiam fidibus sanctis animata loquuntur.*

E Scriptoribus denique recentioribus Joannes Sarisberien-
sis Carnotensis Episcopus prodibit in medium, qui eodem quo Aëlredus sæculo vixit, tempore scilicet Alexandri III. Is libro primo Policratici musicam instrumentalem commendat his verbis. Ad mores itaque instruendos, & animos exultatione virtutis trahendos in cultum Domini, non modo concentum hominum, sed etiam instrumentorum modos censuerunt sancti Patres Domino applicandos, cum templi reverentiam dilatarent. Et si militantis Ecclesiæ tibi parva videtur auctoritas, vel triumphatrix illa præconia musicæ non tacebit, cujus seniores vidit, & tibi monstravit tonitruum filius, & voces eorum sicut citharædorum citharizantium in citharis suis. Quod si illos nondum audisti, Regem audias exultantem, qui te regni, & exultationis suæ vult esse participem. *Ait enim, Sumite Psalmum, & date tympanum, Psalterium jucundum*

f Cl. Alex. pædag. lib. 2. cap. 4. t Prudent. adv. Judæos.

cum cithara. Ad quid inquis? Ut laudetis Dominum in tympano, & choro, in chordis, & organo.

V. Constat igitur ex dictis nec statim ab initio, nec ubique recepta fuisse musicalia instrumenta: nam etiam nunc Romæ in sacello summi Pontificis semper sine instrumentis officiorum solemnia celebrantur; & Ecclesia Lugdunensis, quæ novitates nescit, semper organa repudiavit, neque in hunc diem ascivit. Non tamen damnari debet moderatus eorum usus, cum à sanctissimis, & sapientissimis viris, ac novissimè à sancto Tridentino Concilio approbatus, & permissus sit. Latificat organorum concentus tristes hominum mentes, & supernæ civitatis insinuat jucunditatem, sollicitat pigros, recreat diligentes: provocat justos ad amorem, peccatores ad compunctionem. Qui Deum diligunt, ait (u) Climacus, ad hilaritatem, & divinam dilectionem, atque ad lachrymas, & ex mundanis, & ex spiritualibus Canticis ac melodiis excitari solent: qui verò voluptatibus addicti sunt, sibi colligunt materiam perditionis. Porro organa pneumatica ætate Juliani Apostatæ adinventâ fuisse docet (x) Bulengerus. Extat autem ejusdem Juliani Epigramma in organum, à P. Martinio Morentino relatum præfatione in ejus Misopogonem, quod hic transcribere non gravabor.

Quam cerno alterius natura est fistula, nempe

Altera produxit fortasse hanc anea tellus.

Horrendum stridet, nec nostris illa movetur

Flatibus, at missus taurino è carcere ventus

Subius agit leves calamos, perque ima vagatur.

Mox aliquis velox digitis, insignis & arte

Adstat, cœncordes calamis pulsat que tabellas:

Ast ille subito exiliunt, & carmina miscent.

Hæc organa statim audiri cœperunt in Ecclesia per-

u Climac. gr. 15. * Buleng. lib. 2. de Theatr.

mittente Damaso Pontifice, ut quidam aiunt apud (y) Cresolium in Mystagogo. Sed verior, & communior sententia Platinae est asserentis eorum usum tempore Vitaliani Papae circa annum Domini 660. in Ecclesiis incepisse. Desino, si prius Ecclesiasticos cantores admonero, ne ad usum illicitae voluptatis assumant, quod sancti Patres ad affectum pietatis instituerunt. Talis enim debet esse sonus, tam gravis, tam moderatus, ut non totum animum ad sui rapiat oblectationem; sed eorum quae cantantur sensui, & pietatis affectui maiorem relinquat portionem.

§. III.

Cantus Ecclesiastici qui fuerint primi inventores. De musicis, & cantoribus, eorumque discrimine. De tonis, seu modis tropicis. Omnem musicae mutationem malam esse. Cur ab hodierna musica non iidem effectus sint, qui ab antiqua. Actum obiter de triplici genere cantus Diatonico, Chromatico, Enharmonico.

I. **A**B Apostolis, & Apostolicis viris Ecclesiasticis cantus initia fuisse, doctissimus Cardinalis (a) Baronius tam evidenter ostendit, ut nihil ejus eruditioni adjungi possit. Quod autem (b) Theodoretus, & Nicephorus S. Ephraem Syro harmonicæ modulationis inventionem attribuunt, id ita intelligendum est, quod vel antiquum cantum in aliqua particulari Ecclesia instituerit; vel canendi methodum, & notulas intervallo- rum ac vocum indices aliqua faciliore ratione innovarit. Sic Joannes Damascenus novam quandam musicæ rationem pro Ecclesiasticis cantibus adinvenisse perhibetur. Sic Magnus Gregorius non omnem cantum, sed planum & unisonum adinvenit, quo deinceps semper

y Cresol lib. 3. Mystag. cap. 27. a Baron. an. 60. nu. 24. & seqq. b Theodoret, hist. Eccl. lib. 4. c. 29. Nicephor. lib. 2. cap. 19.

ūsa est Ecclesia Latina. Sic etiam Guido Aretinus Mo-
 nachus sancti Benedicti anno Domini vigesimo secundo
 supra millesimum maxima omnium admiratione novam
 musicæ rationem, novasque claves edocuit, & manum
 quam vocant cum sex vulgaribus notis, aded ut puer rû-
 dis & semigrammaticus paucis mensibus addisceret
 quod homo grandævus, magnoque pollens ingenio vix
 pluribus annis addiscere potuisset. Erat enim ante ip-
 sum difficillimus cantus, quem nunc balbutientes pue-
 ri nullo negotio ediscunt. Hoc item seculo Erycius (c)
 Puteanus vir eruditissimus, & omni doctrina refertus
 duobus editis libellis ad sex vulgares notas septimam ad-
 jungere conatus est, ut omnes vocum mutationes tol-
 lantur, quæ pueris majus negotium in cantu discendo
 facessunt; & hoc modo praxis musicæ multo facilior
 reddatur. Porro musica antiqua pro notis literas Græcas
 habuit, nunc rectas, nunc inversas, nunc alio situ su-
 per verba canenda collocatas. In mediâ literarum usus,
 sed latinarum, de quibus earumque significatione in su-
 perscriptione cantilenæ extat Notkeri Monachi parvus
 tractatus in supplemento Bibliothecæ veterum Patrum
 editionis Colonienſis. In harmonica denique nostra di-
 versa formâ est, ut omnes norunt. Scripsit de notis musicis
 librum Alypius Græcus, cujus meminit Vincentius Galilæus
 in suo opere de nova, & antiqua musica, quod musi-
 cis, & cantoribus valdè utile est. Cantorum verdè,
 & musicorum magnum esse discrimen docet (d)
 Boëthius. Cantor ille est, qui harmonicæ rationis ex-
 pers, & à musicæ scientiæ intellectu sejunctus famu-
 latur, nec quicquam affert rationis: is autem musicus
 est, qui ratione perpensa canendi scientiam non servi-
 tio operis, sed imperio speculationis assumit. Cantor
 nec discernens musicam, nec dijudicans, vocem suam
 flectere quidem, elevare, ac deprimere novit per phton-

c Puteanus in Musathena, & Pallade modulata. d Boëth. de musica lib. 1.
 cap. ulto

578 DE CANTU ECCLESIASTICO,
gos, & intervalla; sed musicum systema, variamque
modorum ordinationem profus ignorat. Musicus ordi-
nat, & componit cantum, scitque eorum quæ cantan-
tur rationem reddere. Hoc prænotato, quia Davo, &
Oedipo debitor sum, operæpretium me facturum ar-
bitror, si quædam de tonis, & modis musicis tractave-
ro, quo prænoscentes musicæ artificium, & ornamen-
ta, alacriores in Dei laudibus decantandis sacri cantores
inveniantur. In qua sanè tractatione ne molestus sit mi-
hi lector, si prolixus fuero; nam, ut fatear quod res
est, & musicam amo, & pudet me plerosque Ecclesia-
sticos viros totius vitæ cursu in cantu versari, ipsum ve-
rò cantum, quod turpe est, ignorare.

II. Ex diapason igitur consonantiæ speciebus, ut
cum (e) Boëthio loquar, existunt qui appellantur mo-
di, quos eisdem tropos, vel tonos nominant. Sunt au-
tem tropi constitutiones in totis vocum ordinibus, vel
gravitate, vel acumine differentes, quorum omnium
compositio plenum continet diapason, sive octavam,
ut aiunt, quæ ex octo vocibus constat, & septem in-
tervallis. Omnis verò tonus certos modos, & terminos
vocis elevandæ vel deprimendæ diffinit, & certis qui-
busdam differentiis omnem cantum coërcet, qui quo-
niam à gravi vertitur in acutum, inde tropi nomencla-
turam accepit. De numero, & nominibus eorum dubi-
tatum sæpe est à viris doctis. Martianus Felix Capella
quindecim enumerat, quorum quinque principales,
alii collaterales sunt additis particulis *super* & *subius*,
& *subius*, quia super vel subius principales proximè col-
locantur. Primus est Lydius, cui adherent hyperly-
dius, & hypolydius. Secundus Iastius, cui sociantur
hyperiastius, & hypoiastius. Tertius Æolius cum hyper-
æolio, & hypoæolio. Quartus Phrygius cum duobus
hyperphrygio, & hypophrygio. Quintus Dorius cum
hyperdorio, & hypodorio. Alypius eosdem quindecim

* Id, ibid, l. 4. c. 14.

modos enumerat. Verum hi modi superadditi ad pleni & integri systematis sensibilem harmoniam inutiles sunt, quos Cassiodorus ita constituit, ut à se invicem sola semitoni intensione, vel remissione superentur: propterea in genere datonico locum habere non possunt. Plato numerum senarium, Aristoteles, Bacchius, & Pappus Alexandrinus septenarium non excedunt. Ptolemæus ut totum disdiapason systema modulis conveniret, octavum & acutissimum modum adjunxit, quem hypermixolydium nuncupavit. (f) Censorinus, Genera, inquit, carminum tredecim sunt, ex quibus prima sunt Dorium, Phrygium, Lydium. His accesserunt gravissimum hypodorium, mox duo hypophrygii gravior, & acutior: deinde Dorium medium, tum Phrygium gravis & alter excelsus: totidem Lydii, gravis & acutus: tum Mixolydii pari diversitate, postremò Hypermixolydium acutissimum. Practici recentiores post Henricum (g) Glareanum sex tonos authentos ponunt ex harmonica, totidemque plagales ex arithmetica divisione diapason: nec plures esse posse contendunt, quod non sint plures species diapason. Lucius (h) Apuleius modos sic recenset. Seu tu velles Æolium simplex, seu Asiū varium, seu Lydium querulum, seu Phrygium religiosum, seu Dorium bellicosum. Hunc verò Apuleii textum corruptum esse monet Glareanus lib. 2. cap. 11. & non *Asium* legendum, sed *Iastium*, nam de modo Asiō nulla apud reliquos Scriptores mentio est. (i) Philostratus Lemnius Æolia, & Pamphilia modulamina commemorat. Euclides, Aristoxenus, Plutarchus, Quintilianus Aristides, Lucianus, Athenæus, Emmanuel Bryennius, & omnes antiqui Scriptores discrepant non in numero tantum & nomine, sed in eorum etiam initiis, proprietatibus, & finibus assignandis. Referunt hac de re varias eorum sententias. (k)

f Censorin. cap. 21. g Henric. Glarean. in dodecachordo. h Apuleius lib. 1. floridor. i Philostrat. vitæ Appollon. l. 1. c. 10. k Buleng. 2. de Theat. c. 17. Galilæus lib. de mus. antiq. Donius de Tonis antiquis.

380 DE CANTU ECCLESIASTICO,
Bulengerus, Galilæus & Joannes Baptista Donius. Sed
hanc omnem controversiam de vocibus esse hinc colli-
go, quod ex hominum arbitrio pendeat, quis primus
tonus sit, quis secundus, quis tertius. Debet enim
investigari omnium specierum diapason natura ex gra-
vitate, & acumine vocum; sive ex intensione, & re-
missione chordarum, quæ certa & invariabilis est; seu
tonum illius diapason primum, seu tertium nuncupe-
mus. Porro modi musici gentiû vocabulo designati sunt,
quæ pro varietate morum, & ingeniorum variis etiam
modis delectabantur. Sic nos quoque diversum musicæ
stylum apud diversas nationes esse dignoscimus. Sunt
Gallicæ modulationes hilares, molles, concitatae, cho-
reïs, & sa'tationibus idoneæ: Hispanicæ severæ, ve-
hementes, tetricæ: Italicæ graves, magnificæ, nobiles,
insinuandæ pietati, moribusque efformandis aptissi-
mæ.

III. Illud autem ab antiquis observatum est, nun-
quam ab aliqua gente mutatam fuisse musicam, quin
& ipsa in deterius mutata, ipsique mutantium mores
in pejora delapsi sint. Idem quotquot scripserunt de
musica, semper recentiori rejecta, antiquam commen-
darunt. Plutarchus libro de musica, At enim, ait, apud
antiquiores Græcos ne notam quidem dicunt musicam,
quæ theatris inserviret: totam scientiam illam Deo-
rum venerationi, & adolescentum institutioni impen-
sam fuisse. Omnis tunc musica in templis versabatur.
Cæterum nostris temporibus ejus musicæ, quæ ad dis-
ciplinam puerorum facit, nulla memoria, nulla cura:
omnes theatris inservientem amplectuntur. Qui ergo
vult musica rectè & cum judicio uti, is veterem modum
æmuletur. (l) Basilius Magnus: Tanta melodiæ rectæ
differentia à turpi atque obscœna est, ut eam, quæ
nunc in usu est, non minus fugere debeatis, quam
rem aliquam turpissimam. (m) Athenæus in cœnis sa-

l Basil. hom. de legendis Gentil. libris. m Athenæus lib. 14.

piantum : Musicam sanè veteres optimè noverunt ,
 ejusque leges non sunt prætergressi : nunc autem se-
 nio jam cunctis labescentibus depravati sunt musices
 numeri , & pro benignitate mollities , pro temperantia
 insolens audacia , ignavusque animi languor irrepsit :
 quæ mala magis posthac vigeant , nisi quispiam pa-
 triam musicam in pristinum splendorem asserat. (n)
 Sextus Empyricus : Musica vetus virilis erat , recens
 effracta & effœminata. Severinus (o) Boëthius : Amisit
 musica gravitatis & virtutis modum , ac penè in turpi-
 tudinem prolapsa , minimùm antiquam speciem servat.
 Iterum Athenæus : Modus Ionicus minimè floridus &
 lætus est , sed austerus , & durus ; in quo tamen de-
 prehendas elatum quidpiam generositatis non expers ,
 quamobrem amat concentum illum Tragœdia : nostra
 verò ætate Ionum mores delitiis sunt perditissimi , eo-
 rumque itidem cantus ab illo vetusto multum diversus.
 (p) Maximus Tyrius : Musica ut nunc est extenuato
 corpore incidens , pulchritudinem , & suavitatem il-
 lam veterem abiecit. Quapropter à lege propria defle-
 ctens calamitosa nobiscum efficitur , animumque tum
 publicè , tum privatim in perniciem trahit : relicta
 autem priori simplicitate , in levitatem fatuam abiit ,
 & ut verissimè dicamus , evasit in flagitium ; nam in
 theatris ac scenis corrupendæ Reipublicæ initium fe-
 cit. Cicero secundo de legibus : Assentior Platoni nihil
 tam facilè in animos teneros , atque molles influe-
 re , quam varios canendi sonos , quorum dici vix potest
 quanta sit vis in utramque partem. Civitatum hoc mul-
 tarum in Græcia interfuit antiquum vocum servare mo-
 dum , quarum mores lapsi ad mollitiem pariter sunt
 immutati cum cantibus : aut hac dulcedine corrupte-
 laque depravati , ut quidam putant : aut quod cum
 severitas eorum ob alia vitia cecidisset , tum fuit in au-

n Sext. Empyr. l. 6. adv. Mathematicas. cap. 22. o Boëth. lib. 1. c. 1. Athcæ.
 lib. 14. p. Max. Tyr. ser. 11.

582 DE CANTU ECCLESIASTICO,
ribus, animisque mutatis etiam huic mutationi locus.
Quamobrem ille quidem sapientissimus Græciæ vir, lon-
gèque doctissimus, valdè hanc labem v. retur, negat enim
mutari posse musicas leges sine mutatione legum publi-
carum. Rursum Plutarchus in Laconicis Terpandrum,
Timotheum, ac Phrynidem mulctatos ab Ephoris enar-
rat, quod vel unam citharæ chordam addidissent, quam
& incidi iusserunt: aded non permittebant de veteri
musica aliquid immutari. Has veterum sententias ed
libentius transcripsi, quo magis hodiernæ musicæ de-
plorabilis status innotescat. Fastidit ætas nostra con-
centum gravem, & stabilem, amatque modulos quof-
dam, quibus in frustra concisus cantus diffiliat, & ener-
vetur. Ipse cantus Ecclesiasticus quam à vero Grego-
riano dissimilis est! Aded verum est quod scribit (g) Xe-
nophon, ea quæ nova sunt, & ipso quasi in flore ve-
hementer in musicis celebrari.

IV. Sed revertor ad tonos, quos à gentibus deno-
minatos dixi, & cum earum moribus immutatos. Sunt
autem, quod attinet ad Ecclesiasticum cantum, octo.
Primus, tertius, quintus, & septimus dicuntur prin-
cipales, & authentici: Secundus, quartus, sextus, &
octavus inferiores & plagales nuncupantur. Authentici
supra finalem ascendunt usque ad diapason, & una tan-
tum voce descendunt: Plagales ascendunt supra fina-
lem usque ad diapenten, sive quintam; infra verò des-
cendunt usque ad diatessaron, sive, quartam. Qua-
tuor sunt chordæ finales tonorum, nam primus, & se-
cundus desinunt in lychano hypaton: tertius, & quar-
tus in hypate meson: quintus, & sextus in parhypate
meson: septimus, & octavus in lychano meson. Cum
autem omnis tonus plenam diapason contineat, atque
ea ex diapente, & diatessaron componatur: hoc discrimen est inter duos tonos in eadem chorda desinentes,
quod is qui authenticus est, plenam diapason habet su-

g Xenoph. lib. 1. Cyrpad.

pra finalem : plagalis verò habet quidem diapenten supra finalem, sed diateffaron quæ diapason complet sub finali collocatur. Legendi hac de re practici recentiores, atque inter cæteros doctissimus Glareanus, qui de modis musicis eruditè differuit in suo Dodecachordo : Itemque Franchinus Gafforius libro quarto musicæ instrumentalis, & in descriptione musicæ actionis : Petrus Pontius in dialogo de musica : Joseph Zerlinus, & Petrus Aron in harmonicis institutionibus : iterum Zerlinus lib. 6. supplementi musicalis, & in defensione quinti demonstrationum harmonicarum : Frater Angelus Minorita lib. 1. Floris Angelici : & Marchettus Patavinus in tractatu de cantu plano. Is autem tonus, quem nos primum dicimus, Dorius est antiquorum, ut musici communiter existimant, quod tamen non caret difficultate, quam tangit, sed meo iudicio non dissolvit præcitatatus Glareanus lib. 2. cap. 9. secundus Hypodorius, tertius Phrygius, quartus Hypophrygius, quintus Lydius, sextus hypolidius septimus Mixolydius, sive lydius mixtus. Octavo carebant antiqui, nam revera mixolydius plagalem, seu collateralem non sustinet modum: gravius enim tetrachordum illius cum gravissimo Dorii conjunctum est. Verum de singulis tonis, eorumque constitutione, & proprietatibus uberius infra disseremus, si prius dubitatio quædam soluta fuerit, quæ non indigna videtur solerti discussione.

V. Nam si primus noster modus Dorius est antiquorum, si Phrygius idem ac tertius, & sic de cæteris : cur non eisdem pariunt effectus ? Cur non iisdem sonantibus modis & tranquillari animum, & commoveri sentimus ? Possem equidem respondere non omnes antiquos musicos & cantores hos admirabiles effectus edidisse ; sed eos tantum, qui in hac disciplina peritissimi fuissent, qui cum rari semper fuerint, ita non desunt etiam hac tempestate, qui cum veteribus comparari possint. Satius est tamen fateri id quod verissimum est, priscos illos

modos nos nescire, illudque in primis, in quo maxime excelluerunt. Errant itaque toto cœlo, qui generum illorum differentias ignorantes, acumen tantum, & gravitatem sonorum considerant. Non enim, ut hoc utar exemplo, Doricæ harmoniæ præstabit effectus omnis cantus à Iychano meson usque ad Parane-ten protensus, nisi etiam præter suæ octavæ compositionem alia quædam habeat ad excitandos affectus requisita. Sunt autem quatuor, ni fallor, hæ conditiones, quibus positis musica proculdubio inducet hominem in varios affectus, & commotiones. Prima conditio est, ut harmonia ex vocibus, & sonitu proveniens juxta toni exigentiam rectè ordinetur. Secunda ut numerus musicus, quo modulationis totius series à gravi in acutum, & ab acuto in grave procedit qualitati verborum, & toni accommodetur. Hic est numerus, quem vulgus vocat aërem cantionis, de quo Poëta. *Numeros memini, si verba tenerem.* Tertia ut ipsa verba talia sint, quæ mentem percellere, & commovere possint. His adjungebant antiqui totius corporis motus, ac gestus patheticos ad excitandos affectus aptissimos. Quarta tandem, ut qui musicos concentus audit, non tam aurem quam rationem adhibeat, uti docet (r) Boëtius, sitque aptus & dispositus ad musicæ effectus recipiendos. Fit enim quandoque, teste Divo (f) Bonaventura, ut propter pravam audientis dispositionem quæ musica invenit tristem, reddat tristiore: & quem lætum, lætorem. Istæ conditiones si ad toni systema adjiciantur, efficient, ut puto, musicam nostram veteri non inferiorem: alioquin omnes affectus in omnibus tonis confusi, singulisque permixti sunt pro varietate modi procedendi, ut (t) Keplerus observat. Non possum hoc loco quorundam errorem dissimulare, qui suæ inscitiz frivolum prætendentes excusationem, aiunt

r Boëth. lib. 1. c. 9. f Bonaven. prolog. in Thren. t Kepler. tract. 3. harmon. cap. 15.

musicam nostram insignes illos effectus, quos in veteri admiramur, operari non posse, quia omnis musica nostra in genere Diatonico est; antiqui autem Enharmonico, & Chromacico utebantur, quæ cantus genera jampridem antiquata ad mentes hominum subito commovendas aptiora erant. De triplici hoc genere differunt antiqui Musici Aristoxenus, & Nicomachus Gerasenus in suis Harmonicis institutionibus, Euclides item, & [u] Theo Smyrnæus, & ex ipsis alii recentiores. Porro genus Enharmonicum illud dicitur, quod pluribus spatiis, & angustioribus separatur: cantatur autem per diesim & diesim, & ditonum. Chromaticum autem per duo inæqualia semitonia, & trihemitonium constans ex tono, & semitonio minori conscendit. Diatonicum vero per duos tonos, & semitonium naturaliter procedit. Hoc postremum aliis generibus dignitate, & efficacia præeminet; & sine ejus mixtura reliqua duo subsistere nequeunt; atque ideo supradictam opinionem mirabiliores musicæ effectus Chromatico, & Enharmonico generi tribuentium damnat, ac pluribus confutat Joseph (x) Zerlinus excellentissimus musicorum. Accedit ad rationem experientia: nam Enharmonicum ob nimiam difficultatem, Chromaticum ob nimiam molliem jampridem ab usu recessit, ut docet (y) Macrobius. Plato quoque antiquissimus Philosophorum solo Diatonico utebatur, quod & mundanæ musicæ adscripsit. [z] Plutarchus repudiatum asserit Enharmonicum genus, quod sensui ingratum foret. Aristoxenus initio libri primi veteres solo genere enharmonico usos esse perperam asserit, cætera neglexisse vel ignorasse, de quo acriter reprehenditur à Proclo lib. 3. in Timæum Platonis. Damascius in vita Isidori Philosophi apud (a) Photium, Natus, inquit, ad musicam Asclepiodorus deperditum tamen Enharmonicum genus

u Theo lib. 2. Math. cap. 9. & seqq. x Zerlin. par. 2. c. 9. y Macrobi. in Somn. Scip. lib. 2. c. 4. z Plutarch. lib. de musica. a Photius Cod. 242.

non potuit revocare, quamquam alia duo cantus genera rescinderet, & reprimeret, alterum Chromaticum appellatum, alterum diatonicum: harmoniam tamen non invenit, quamvis magades mutarit, & transposuerit non minus quam viginti duas: Sunt autem magades instrumenta musica tabula quadrata repanda, quæ in se recipit chordas, & efficit sonum. Dicitur etiam magadium ea pars lyræ, in qua plectrum illiditur, ubi scilicet percussio chordarum fit manu dextera, ut Budæus notavit. Vide Suidam verbo *μαγὰς*. Aristoteles item solum genus diatonicum commendat: & tamen musicam illorum temporum mirabilem fuisse exempla crebra testantur. Servanda igitur est cujusque modi proprietas: nam ut verbis utar [b] Plutarchi, si musicæ peritiæ accedat facultas judicandi, his præditum constat perfectum musicum fore. Qui enim novit Doricum tonum, neque tamen judicare potest ubi is propriè, & convenienter usurpetur, non sciet quid faciendum sit, neque genium ejus servabit. Idem auctor eos redarguit, qui initio carminis hypodorium, in fine mixolydium, aut Dorium: hypophrygium & Phrygium in medio adhibent: quam culpam multi recentiores committunt omnium tonorum desinentiam confundentes, solidam enervantes concinnitatem, ut auribus gratificentur. Sic fit ut eorum musica talis sit, qualem Plato describit in Philebo, quæ videlicet obscuritatem multam habeat, soliditatem paucam. Sed jam tractatum ad singulos tonos conferamus.

§. IV.

*De singulis tonis, eorumque proprietatibus, & effectibus.
Quædam de cantu Gregoriano.*

I. **P**Rimam sedem ordine, & dignitate tenet Dorium. Hic à Platone, & Aristotele cæteris omnibus præ-

Plutarch. lib. de musica.

fertur. Hoc modulo psallebant antiqui profodia multa, & pæana, erotica etiam, & quæ spondæa nominantur. Dux ad benè vivendum existimatur hic modus. Arcades, & Lacedæmones hoc impensius delectabantur, teste (a) Polybio. Virilem, ait (b) Athenæus, præ se fert gravitatem, & magnificentiam, unde veteres eo utebantur ad efformandos adolescentum mores. A (c) Cassiodoro Pudicitia largitor, & castitatis effector dicitur. Hoc (d) Pythagorici summo manè ad intermissa studia se excitabant. A Ptolomæo, qui octotonos (phæris cælestibus convenire docet, luminoso soli comparatur; nam sicut Sol humida exsiccat, noctisque tenebras fugat; ita hic tonus, qui phlegmati dominatur, pigritiam, stuporem, somnum, mæstitiam, & confusionem ex motione phlegmatis proveniente statim expellit. Viris præclaris, magnoque ingenio præditis convenit. Modestus est, hilaris, curiosus, magnificus, sublimis, nihil solutum habens, nihil molle, & ad omnes affectus idoneus. Aliquando chorda ejus finalis in mese constituitur, & tunc idem est, ac Hypermixolydius Ptolomæi, & à recentioribus practicis nonus tonus, ab aliis Æolius nuncupatur.

II. Secundo loco Hypodorius, sive subdorius est contrario modo se habens, somnum enim lenem inducit, eoque Pythagorici vespere utebantur ad mitigandas animi curas, & quietem conciliandam. Pigris, mæstis, ac miseris convenit, & ut docet Cassiodorus, animi tempestates tranquillat, somnumque jam placatis attribuit. Ab (e) Aristotele magnificus, constans, & gravis dicitur. Æolium à quibusdam, sed falsò, nuncupari docet (f) Scaliger. Lunæ comparatur, quæ infimum tenet locum inter Planetas, rebusque humidis præest: ita hic tonus flebilis, & gravis, cæterisque

a Polyb. lib. 4. b Athen. lib. 14. c Cassiod. lib. de musica. d Ptolom. lib. 3. Harmonic. c. 11. e Aristot. sec. 19. Problem. f Scalig. I. 1. Poëtic. cap. 19.

inferior est usque ad postremam vocem Monochordæ descendens. Verba quæ mœstitiam inducunt, lacrymas movent, liberationem ab angustiis, calumniis, & servitute deprecantur, huic tono attribuuntur. Si definit in mese decimus, & Hypozolius vocatur. De hoc, & cæteris plagalibus hæc scribit (g) Athenæus. Sicut nos subalbum dicimus, quod albo simile est; subdulce, quod accedit ad dulce, quamvis non sit huiusmodi; ita & Hypodorium appellatum fuisse arbitror, quod Dorium valdè non sit.

III. Tertius sequitur, quem Phrygium dicunt. Marti attribuitur, nam furiosus est, & incitativus, iram provocat, pugnas excitat, & votum furoris inflammat. Vehementem, & acutum vocat (h) Clemens Alexandrinus, & ipsa acuminis velocitate vehementius percellit animum. Huic modo carmen congruit anapestum. Fortes habet saltus in sua progressionem, convenitque superbis, iracundis, crudelibus, cholericis, & furiosis. Verba requirit aspera, deque præliis spiritibus, vel temporalibus pertractantia, & quæ celerius debeant affectus concitare. Hunc autem simul cum Dorico Plato, & Aristoteles præ cæteris commendant: ejus tamen usum adolescentibus interdixerunt, quod eorum affectus nimium citra decorum commoveat. [i] Sarisberiensis hunc modum vituperat tanquam incitantem ad lasciviam, cum potius ad certamina provocet; sed Marti amicam Venerem fabulantur Poëtæ. Entheus à Luciano nuncupatur. De Phrygia harmonia eruditè Læl. Bisciola Hor. subs. tom. 1. lib. 15. cap. 18.

IV. Quartus est Hypophrygius mollis, compunctivus, choleram mulcens, blandus, adulatorius, & attractivus. Mercurio assimilatur, cujus natura cum bonis bona, cum malis pessima est: sic adultores, quibus hic tonus maximè congruit, bonis & malis, sa-

g Athen. lib. 14. h Cl. Alex. lib. 6. Strom. i Sarisb. lib. 1. Pocrat.

ipientibus & insipientibus æqualiter se accommodant. Illis item competit, qui faciles sunt, & teneri, statimque sedari, ac mitigari solent, & in omnem partem converti. Hoc Cretenses, & Lacedæmones à pugna revocabantur. Verba quæ blanditias, admonitiones, deprecationes, deceptiones, & detractiones significant, huic tono sunt assignanda. Dicit (k) Aristoteles quod Hypophrygius animos lymphatis similes reddit, cogitque debacchari. Hæc proprietas quamvis Phrygio propriè conveniat, huic tamen deneganda non est ob affinitatem, quam habet cum suo authento, quem & aliquando imitatur.

V. Quintum occupat locum Lydius. Hic sanguinis dominium obtinet, & Jovi comparatur, qui homines sanguineos, benevolos, mites, & jucundos sua influenza facit. Delectabilis est, choreis & saltationibus idoneus, & cum quadam voluptate resiliens. Nimias curas, ait Cassiodorus, animæque tædia remissione reparat, & oblectatione corroborat: anxios lætificat, revocat desperatos. Verba lætitiæ denotantia, & quæ victoriam, ac triumphum celebrent, hujus toni propria sunt. Quando desinit in trite diezeugmenon undecimus tonus, sive Ionicus, vel etiam Iastius à recentioribus; ejusque plagalis duodecimus, hypoionicus, vel hypoastius nuncupatur. Harmonias Lydias luctuosas esse asserit (l) Plato, sed de hypolydiis, & mixolydiis intelligi debet: Lydia enim simplex, & principalis hilaris est, quare (m) Propertius in campis Elisis Lydia plectra resonare commemorat.

VI. Sextam tenet sedem Hypolydius, qui pius, devotus, humanus, & lacrymabilis est. Veneri attribuitur, cujus influenza homines reddit ad pietatem, amorem, & planctum proclives. Differt ab Hypodorio, quia fletus ab illo causatus ab angustiis, & anxie-

k Aristot. Sec. 19. Problem. l Plato 3. de Rep. m Propert. lib. 4. eleg. 7.

tatibus oritur: hic autem ex devotione, & lætitia, vel ex affectu commiserationis erga proximum procedit. Verba igitur hos affectus inducentia vel explicantia, ei propriè competunt. In hujusmodi compositione advertendum est, ut voces gradatim progrediantur, sintque inter se colligatæ, & coadunatæ.

VII. Septimus Mixolydius est, qui suis modulis duplicem producit effectum, incitat enim ad gaudium, sed statim revocat ad mœstitiam. Dicitur Mixolydius quia cum Lydio communionem habet. Eo in tragædiis utebantur antiqui, nam & melancholiam movet, & partem habet incitationis, ac jucunditatis. Quos Saturnus sua influenza tristes facit, hic tonus concinnitate sua ad quietem incitat, & adducit. Intellectum obtusis acuit, sanctique Spiritus dona designat. Altior est omnibus tonis, perque suaves, & jucundos saltus progreditur: tum terreno desiderio gravatis cœlestium appetentiam indulget. Ex his patet quæ verba huic tono convenient. A Julio Polluce Locrensis appellatur. Hos septem tonos dumtaxat agnoscebant Pythagorici, teste Jacobo (n) Fabro, quod totius universi harmonia septenario numero secundum ipsos comprehendatur.

VIII. Octavum tonum, quem Hypomixolydium & Hyperiaustum vocant, adjecerunt septem præscriptis recentiores, ne Mixolydius suo plagali careret. Firmamento attribuitur varia stellarum figuratione distincto, nam & omni negotio convenit, & immunis est ab omnibus qualitatibus. Super omnes tonos insita quadam dulcedine, & venustate nitescit. Suavis, canorus, atque moratus dicitur, & soliditatem futuræ gloriæ repræsentat. Viris discretis convenit, & qui subtili ingenio profunda speculantur. Verba itaque de rebus altis, & cœlestibus pertractantia ad hunc tonum non incongruè pertinebunt. Dicitur quoque depreca-

n Faber, in fine lib. 4. element. musicalium.

tivus esse, quo propterea utendum erit cum aliquam felicitatem, & gloriam etiam cum lacrymis cupimus obtinere. Habet hic tonus hoc cum primo commune, quod omnia verba, quæ commodè nequeunt reliquis applicari, ad hunc poterunt reduci; est enim aptus ad omnes affectus, & omnium capax.

IX. Cæterum S. Gregorius Magnus cantum planum instituit, qui de plano procedens singulas notas brevis temporis æquali mensura dimetitur. Non enim variarum vocum concordem discordiam, & concinnam per intervallorum distantiam melodiam observavit; sed certos tantum limites, & terminos cujusque toni constituit, certosque vocum transitus, & progressionem secundum naturalem diatonici generis dispositionem. Observat autem (o) Franchinus Sanctum Gregorium in nocturnis Responsorii vehementer, & dissolutè somnolentos ad vigilandum hortari: in Antiphonis planè, atque suaviter sonare: in introitibus quasi voce præconis ad divinum officium evocare: in Alleluia & versibus divino jubilo dulciter gaudere: in tractibus & gradualibus protensè, atque humiliter procedere: in offertoriis, & communionibus quamdam servare mediocritatem. Ut ipse verò cantus supernæ patriæ lætitiā indicet, aliquando sine voce longum edit sonum jubilationis pluribus notis sub una syllaba descriptis, quod maximè fit in hac voce *Alleluia*. Illi enim qui cantant, ait (p) Augustinus, cum cœperint in verbis Canticorum exultare lætitiā, veluti impleti tanta lætitiā, ut eam verbis explicare non possint, avertunt se à syllabis verborum, & eunt in sonum jubilationis. Jubilus sonus quidam est significans cor parturire quod dicere non potest. Et quem decet ista jubilatio, nisi ineffabilem Deum? Ineffabilis enim, quem fari non potes; & si eum fari non potes, & tacere non debes, quid restat nisi ut jubiles? Ut gaudeat

o Franchin. l. 1, c. 8. p. Aug. in Psal. 32. Coro. 1.

cor sine verbis, & immensa latitudo gaudiorum metas non habeat syllabarum. Narrat Joannes (9) Diaconus in vita Magni Gregorii, qualiter Beatissimus Pontifex Cantorum scholam instituerit, & cantum Ecclesiasticum reformarit. Queritur autem Gallos, & Germanos Gregorianis cantibus quædam propria miscuisse: cujus rei hanc reddit rationem. Alpina siquidem corpora vocum suarum tonitruis altifone perstreptentia susceptæ modulationis dulcedinem propriè non resultant: quia bibuli gutturis barbara feritas dum inflexionibus, & repercussionibus mitem nititur edere cantilenam, naturali quodam fragore quasi plaustra per gradus confusè sonantia rigidas voces jactat, sicque audientium animos, quos mulcere debuerat, exasperando magis ac obstrependo conturbat. Refert deinde qualiter Carolus Magnus cantum Ecclesiarum Gallie ad Romanæ dulcedinis præscriptum revocarit, directis in Gallias ea de causa duobus cantoribus à sanctissimo Papa Adriano. Scribit Henricus de Knyghron Canonicus Leycestren. lib. 2. de eventibus Angliæ circa annum 1072. fuisse quemdam ignominiosum Abbatem nomine Thurstinum, qui inter cæteras stultitiæ suæ ineptias Gregorianum cantum in officio aspernatus, Monachos cœpit compellere, ut Villielmi cujusdam Fiscanensis Monachi cantum exererent. Hujus ineptiam in fine præcedentis sæculi quidam imitati cantum quemdam ridiculum expulso Gregoriano introduxerant, non sine maximo Ecclesiasticæ gravitatis detrimento. Sed hæc de cantu dicta sunt satis, jam rectè canendi disciplinam breviter explicare ex sanctis Patribus aggredior.

9 Jo. diacon. lib. 2. cap. 6. & seqq.

§. V.

Qualis esse debeat Ecclesiasticus cantus. Quæ vitia à Cantoribus evitanda. Quinam censeantur bene cantare. Quæ vera musica, quis verus anima concertus sit.

I. **U**Nde autem mihi potius exordium, quam à sanctissimo Patre (a) Bernardo in re præsertim ascetica, & religiosa? Is igitur Epistola ad Abbatem Arremarensem qualis debeat esse cantus sic describit. Cantus plenus sit gravitate, nec lasciviam resonet, nec rusticitatem. Sic suavis, ut non sit levis: sic mulceat aures, ut moveat corda. Tristitiam levet, iram mitiget, sensum literæ non evacuet, sed foveat. Non est levis jactura gratiæ spiritualis levitate cantus abduci à sensuum utilitate, & plus sinuandis intendere vocibus, quam rebus insinuandis. (b) Idem alibi cantantium vitia sic redarguit. Sunt quidam voce dissoluti, qui vocis suæ modulatione gloriantur, nec tantum gaudent de dono gratiæ, sed etiam alios spernunt. Tumentes elatione aliud cantant, quam libri habeant, tanta est levitas vocis, forsitan & mentis. Cantant ut placeant populo, magis quam Deo. Si sic cantas, ut ab aliis laudem quæras, vocem tuam vendis, & facis eam non tuam, sed suam. Habes in potestate vocem tuam, habeto & animum. Frangis vocem, frange & voluntatem. Servas consonantias vocum, serva & concordiam morum. Cave ne sicut delectaris altitudine vocis, delecteris elatione mentis. Ingenium musicum à proportionem in voce reducendum esse ad proportionem in mente, ostendit [c] Plotinus. Nimis enim indignum videtur, & nimis flendum, ut ait (d) Augustinus, per suam scientiam versum bene currere,

a Bern. Ep. 312. & sup. Cantor. ser. 47. b Idem, si tamen ipse est, de inter. domo cap. 51. c Plotin. Enn. 3. l. 3. cap. 1. d August. lib. 2. de ordine c. 2

citharamque concinere, & suam vitam, seque ipsam quæ anima est devium iter sequi, & dominante sibi libidine cum turpissimo se vitiorum strepitu dissonare. Extat etiam in antiquissimo nostri Ordinis statuto optima canendi institutio, quam idem sanctissimus Pater Bernardus suis discipulis reliquit. Psalmodiam, inquit, non nimium protrahamus, sed rotundè & viva voce cantemus. Metrum & finem versus simul intonemus, & simul dimittamus. Punctum nullus teneat, sed statim dimittat. Post metrum bonam pausam faciamus. Nullus ante alios incipere, & nimis currere præsumat, aut post alios pneuma trahere, vel punctum tenere. Simul cantemus, simul pausemus semper auscultando. Quicumque incipit Antiphonam, aut Psalmum, Hymnum, Responsorium, Alleluia, unam aut duas partes solus dicat aliis tacentibus: & ab eo loco, quo ille dimittit, alii incipiant non repetentes quod ille jam dixit. Monemus vos dilectissimi, ut sicut reverenter, ita & alacriter Domino assistatis, non pigri, non somnolenti, non oscitantes, non parcentes vocibus, non præcidentes verba dimidia, non integra transilientes, non fractis, & remissis vocibus muliebri quiddam denare sonantes, sed virili sonitu & affectu voces sancti Spiritus depromentes. Viros enim decet virili voce cantare, & non more fœmineo tinnulis vel falsis vocibus veluti histrionicam imitari lasciviam; & ideo constituimus mediocritatem in cantu servari, ut & gravitatem redoleat, & devotio conservetur. Hæc statutum Cisterciense. Liquer autem ex dictis, quantum debeant vitia Ecclesiastici cantores evitare.

II. Et primò quidem receptum à majoribus cantum integrum oportet, & illibatum custodire, ne si semel aberrare cœperimus à semitis antiquis, quas posuerunt Patres nostri, paulatim inconsultis mutationibus religionis integritas destruat. Mutant mores qui mutant

cantum, ut supra ex Platone monstratum est. Deinde in ipso cantu auream decet servari mediocritatem, ut qui beneficii fructus, corporisque alimenta integra percipere volunt, integrum etiam persolvant officium, non tumultuaria quadam præcipitatione longiores notularum decursus transilientes, sed moderata æqualitate omnes notas ita proferentes, ut nimia acceleratione, ac morosa protractione sublata ex dulci vocum concordia omnes fideles ædificentur. Alioquin extra legem canenti dicet Deus, (e) *Aufer à me tumultum carminum tuorum, & cantica lyre tue non audiam.* Nec ad solam cantus suavitatem intendere oportet, ut monet (f) Dorotheus, sed mens etiam, ut par est, incallescat in virtute sermonum. Apud (g) Xenophontem Rex Cyrus quosdam convivas sic reprehendit; Omnes enim clamabatis simul, & intelligebatis invicem nihil, canebatis magno cum ridiculo, & cum canentem minime audiretis, jurabatis optimè eum canere. Hac redargutione quidam Ecclesiastici perstringi possent, qui modum in cantu non servantes inamœno quodam stridore ita perstreperunt, ut nec ipsi, nec alii ea quæ cantantur, intelligant. (h) Gregorius Nazianzenus sententiam narrans apologum; Cigni, inquit, olim ad hirundines aiebant, si non multum, nec apud multos canimus, at illud certè in nobis pulcherrimum est, quod modum in canendo tenemus. Servanda quoque modestia in cantu est, quia, ut sanctus docet (i) Ambrosius, in ipso canendi genere prima disciplina verecundia est, ut sensim quis aut psallere, aut canere incipiat, ut verecunda principia commendent processum. Nam quid in plano cantu stridulis inamœnis, & superacutis vocibus obstrepere necesse est, cum talis clamor immoderatus stomachum turbet, venas exhauriat, vires enervet, aures offendat, provocet risum, confusio-

e Amos 5. 23 f Dorothei. initio doct. 22. g Xenoph. lib. 12. Cyriac. h G. g. Naz. Ep. 1. i. Ambros. l. 1. de offic. c. 18.

nem excitet, impediatur devotionem? Non in clamorosa voce, ait S. (k) Benedictus, sed in puritate cordis, & compunctione lacrymarum nos exaudiri sciamus. Aliter cantat apud Deum humilitas, sicut dicit Scriptura. (l) *Oratio humiliantis se penetrat nubes.* Nec minoris culpæ reos illos existimo, qui præter religionis gravitatem, vocem, ut aiunt, frangentes, dum dulcioribus modulis populo magis, quam Deo placere desiderant, & vanitatis studio Deo displicent, & scandali occasione populum offendunt. Vanam istorum curiositatem Joannes XXII. Ecclesiæ Romanæ summus Antistes gravi animadversione condemnat in ea extravaganti quæ incipit, *Doctrina sanctorum Patrum.* Divus etiam (m) Hieronymus eosdem redarguit dicens. Audiant hæc adolescentuli, audiant hi, quibus psallendi in Ecclesiæ officium est, Deo non voce, sed corde cantandum: nec in tragædorum modum guttur, & fauces dulci medicamine colliniendas, ut in Ecclesiæ theatrales modi audiantur, & Cantica; sed in timore, in opere, in scientia Scripturarum. Quamvis sit aliquis, ut illi solent appellare, *καὶ ὀργανος*, si bona opera habuerit, dulcis apud Deum cantor est. Hæc autem verba S. Doctoris citat & amplificat Agobardus Episcopus Lugdunensis libro de correctione Antiphonarii. Denique damnandi sunt illi, qui parcentes vocibus suis rapinam faciunt in holocaustis, qui vitulos scilicet labiorum suorum Domino reddere negligentes vel dolorem capitis, vel stomachi debilitatem, vel exilitatem vocis prætendunt ad excusandas excusationes in peccatis: cum revera totum in eis sibi vendicent mentis evagatio, distractio cordis, carnis inertia, & propriæ salutis incuria. Non enim considerant, quod qui à communi labore se subtrahunt, communi etiam retributione carebunt: & qui Ecclesiam servitute, proximum ædificatione, Angelos latitia, sanctos gloria, Deum culta

k. Bened. in regula c. 20. & 52. l. Eccli. 35. 21, m. Hieron. in c. 5. ad Ephel.

defraudant; ipsi quoque Dei gratia, sanctorum suffragiis, Angelorum custodia, proximi adjutorio, Ecclesiæ beneficiis se reddunt indignos. *Qui reminiscimini Domini*: (n) ait Propheta, *ne taceatis, neque detis silentium ei*. Psalmographus etiam dicit, *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo*: & *In te cantatio mea semper*: & *Confitemini illi in vose labiorum vestrorum*: & *Benè psallite illi in vociferatione*. Eis enim qui legitimè canunt, & sapienter psallunt, inquit (o) Rupertus Abbas, remuneratio vel præmium erit cæternum. Ergo, ut præcipit S. (p) Benedictus, sic stemus ad psallendum, ut mens nostra concordet voci nostræ.

III. Hæc optima symphonia est, quæ non in vocibus tantum, sed & in moribus resonat, & in recto virtutum temperamento. Musica, ait (q) Cassiodorus, est scientia benè modulandi, quod si nos bona conversatione tractemus, tali disciplinæ probamur semper esse sociati: quando verò iniquitates gerimus, musicam non habemus. Rectè (r) Augustinus. Vis rectè psallere? Non solum vox tua sonet laudes Dei, sed opera tua concordent cum voce tua. Cum ergo voce cantaveris: silebis aliquando: vitâ sic canta, ut nunquam sileas. Vis ut Deo tuo jocunda sit laus? Noli bonæ cantilenæ tuæ obstrepere moribus malis. Plus ille attendit quid vivas, quam quid sones. Quam multi sonant voce, & corde muti sunt! Et quam multi tacent labiis, & clamant affectu! quia ad cor hominis aures Dei. Sicut aures corporales ad os hominis, sic cor hominis ad aures Dei. Multi clauso ore exaudiuntur, & multi in magnis clamoribus non exaudiuntur. Denique cantat Deo, qui vivit Deo: psallit nomini ejus, qui operatur in gloriam ejus. Hæc Augustinus, cui ad stipula-

n Isai. 62. 6. Psalm. 33. Ps. 70. Eccli. 39. 29. Ps. 32. o Rupert. lib. 10. in Apoc. p Bened. reg. c. 19. q Cassiod. lib. de musica. r Aug. in psal. 146. & in Psal. 129. & 167.

tur (f) Origenes his verbis; Quis putas ita canoræ vocis est, & ita spiritus puræ mentis, qui sincerè canat, ut cantilena ejus divinum delectare possit auditum? Ille profectò est, qui nullum raucum habet in se peccati sonum, qui nihil offensionis in lingua, nihil crassitudinis in spiritu gerit. Quid prodest sonoris vocibus personare, si vita dissona sit? Doces me, inquit, (r) Seneca, quomodo inter se acutæ ac graves voces consonent, quomodo nervorum disparem redditum sonum fiat concordia; fac potius quomodo animus secum meus consonet, nec consilia mea discrepent. Monstras mihi qui sint modi flebiles, monstra potius quomodo inter adversa non emittam flebilem vocem. Sic & (u) Diogenes Cynicus musicos in jus vocabat, quod cum lyræ chordas congruè aptarent, animi morès inconcinnos haberent. At quorum vita cum cantu, opera cum voce concordant, horum suavissima est harmonia, gratissimus Deo concentus. *Sonet*, ait ille ad talem animam, *sonet vox tua in auribus meis, vox enim tua dulcis, & facies tua decora: amici ascultant, fac me audire vocem tuam.* O amoris ordinatissimas vices; ô animæ amantis consonantissimam melodiam! Ergone credibile est sic Deum humanis cantibus delectari, ut animam sibi dilectam ultrò provocet ad cantandum? O cœlestem virtutum musicam, quæ exuperat omnem sensum, quæ resonat in anima justis, sed ab his qui foris sunt, qui non sunt amici, comprehendere non potest! Facit Deus concentum istum cum sanctis suis, & unusquisque pro varietate donorum sonum reddit vel gravem humilitatis, vel acutum vivæ fidei, vel superacutum charitatis. Harmonia devoti cordis concentum cœli dormire facit in modulis suis, si Deo & sibi ipsi concordat: & si cordis affectio cantat, Deus psallit, & exultat.

IV. At ego Domine quali harmoniâ ad aures tuas

f. Origen. hom. 6. in Judic. & Seneca Ep. 88. // Laertius lib. 6.

personabo, qui totus dissonus per vitiorum cacophoniam esse reperior? A planta pedis usque ad verticem non est sanitas in me, & quomodo audebo tot cicatricibus deformis in conspectu tuo apparere? Numquid igitur à facie tua abscondar cum impio fratricida vagus, & profugus in terra; aut cum primis parentibus nuditatem meam inter folia, & virgulta celabo? Sed quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam, cum scriptum sit quia omnes qui elongant se à te peribunt? Ubi fugiam nisi ad te Deus meus? Tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea, faciem tuam Domine requiram. Ne avertas faciem tuam à me, qui eam non avertisti ab increpātibus & conspuentibus in te. Audi vocem meam secundum misericordiam tuam, & da sermonem rectum, & benè sonantem in os meum, ut placeant verba mea in conspectu tuo. Ecce tu summè concentor dabis voci meæ vocem virtutis, vocem dulcedinis & suavitatis, vocem bonorum operum invicem consonantium in organo charitatis. Sic erit beneplacita tibi musica mea, & labiis exultationis laudabit os meum. Sic te largiente replebitur os meum laude tua, & cantabo tota die magnitudinem tuam. Sic per concordēs virtutum numeros ad antiquam baptismalis innocentiae musicam revocabitur anima mea, donec cum Angelis, & Beatis felix diapason consumetur.

METRUM XLIV.

Nam me quis melior recreet sonus,
 Quam moribus vox consonans?
 Mystica transcendunt modulamina
 Quoscunque vocales tonos.
 Vera etenim menti, non sensibus
 Solet placere musica.
 O si perpetuum aures intimas
 Permulceat mundi melos!

Qq iij

O si dulcisonos pangat modos
 Latè patens vox ætheris!
 Quam subito citharas, atque organa,
 Chorique voces, & tropos
 Sperneret indocilis mortalitas
 Assueta cœli cantibus!
 Harmonicis dissultant motibus;
 Letisque subsiliunt choris
 Astra polo lucentia, dum vago
 Cœlum rotatur ambitu.
 Sic elementa animum dulcedine
 Aurefque complent cantibus,
 Dum modulis resonant gravioribus,
 Tonosque acutos temperant.
 Æthereæ sic terrea consonat
 Canore miro musica.
 Respondetque recursio siderum
 Mundi sonoris motibus.
 Omnis ab harmonico systemate
 Et terra pendet, & polus.
 Ut nullis sit dissona litibus,
 Natura musicæ studet.
 Nempè tonis consistunt mysticis
 Quæcunque Phœbus aspicit.
 Complexuque suo omnia colligat
 Dulcis modorum suavitas.
 Nil concinna tamen concordia,
 Vocisque nil prodest melos:
 Dissona si morum sit musica,
 Deique iussis discrepet.
 Sese igitur veris concentibus,
 Suosque mores imbuat,
 Psallere qui dignas laudes cupit.
 Numenque cantu flectere.
 Despiciit orantium modulos Deus
 Cum moribus vox dissonat.

V. Joannes Gerson triplici tractatu de Canticis; itemque duodecim tractatibus super *Magnificat*, totius musicæ praxim moraliter, & anagogicè explicat diffusissimè, quem studiosus lector non sine magno animæ profectu percurret. Quid autem, & quotuplex sit musica morum, & vittutum, sine qua dissonat coram Deo musica vocum, & instrumentorum, vir præclarissimus (x) Absalon Abbas his verbis exequitur. Planè musica ista vocalis ad laudem Dei satis congrua est, sed est alia quam docet supernus ille musicus, & illa nostræ salutis magis est necessaria. Sed quæ est illa musica, quam docet Deus? Ipsa profectò triplici specie subdistinguitur: alia est enim animalis, alia spiritualis, alia cœlestis. Animalis est musica, quando sensus exteriores nihil superfluum appetunt, & à ductu rationis nequaquam discordant, ut visus non aspiciat vana, non auris audiat detractiones, vel iudicium sanguinis, non odoratus quærat suavia, non gustus superflua, non manus extendatur ad illicita. Istæ sunt quinque vocales animalis musicæ facientes harmoniam, quæ dicitur diapente: constituitur enim de quinque corporis sensibus ordinatè constitutis. Spiritualis musica consistit in profectu virtutum, in gaudio spiritali, & morum suavitate, in timore Dei & amore fraternitatis, per quam harmonia efficitur, quæ diatessaron est appellata. Quatuor ergo virtutes principales illam efficiunt, ut sit in omnibus benè agentibus fortitudo ad auxilium, justitia ad directionem, temperantia ad solatium, prudentia ad consilium. Cœlestis verò musica consistit in contemplatione Dei, in adeptione æternitatis, in mentis jocunditate, & immortalitate corporis: & facit hæc musica harmoniam, quæ dicitur diapason, si quidem octo beatitudines eam efficiunt. Hactenus ille. Hæc est musica, inquit (y) Chrysostrmus, quæ Deum & Angelos lætificat, hæc totum in

* Absal. Abb. ser. 1. de Annunciat. y Chryf. hom. 4to in Ag. Apostol.

cælo spectaculum excitat, hæc dæmonum furorem compescit, & affectionum impetum demulcet. Nam dum charitas citharam pulsat, omnes affectiones silent, omnia quieta, omnia tranquilla sunt. Nos autem his generibus musicæ jugiter exerceamur, in concordia vocum & morum laudes divinas in hoc exilio decantantes, donec mereamur divinæ musicæ consortes fieri, & ad consummatissimos cum sanctis Angelis Hymnos elevari.

CAPUT XVIII.

De variis ritibus, quibus utitur Ecclesia
Catholica in recitandis divinis
Officiis.

§. I.

Orthodoxam Ecclesiam varietatibus exornari. Varias Ecclesiarum consuetudines unitati fidei non obesse.

I. **E**CCLESIAM Christi sponsam varietatibus circumamictam Regius (a) Psaltes eo Psalmo describit, quo verbum bonum eructans ejusdem cecinit Epithalamium. Eandem horti nomine censerit, quem discolor florum diversitas ornet, Sponsus, in (b) Canticis asseverat dum ait: *Hortus conclusus es, soror mea Sponsa, hortus conclusus.* Nil aptius ad decus Sponsæ quàm pretiosum indumentum multiformi gemmarum, colorumque nitore distinctum. Nil ad honestam recreationem magis idoneum, quàm amœnissimus horti recessus omnium florum venustate resplendens. Sponsa igitur cum sit Ecclesia, decet eam variis gem-

a Psalm. 44. b Cantic. 4. 12.